

Lausunto

19.08.2022

Asia: VN/3229/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Yleiset huomiot työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Käsittelen seuraavassa ainoastaan kysymyksiä, jotka joko sivuavat siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan laillisuusvalvojan tehtävääni tai liittyvät rikostorjuntatoimintaa ja sen valvontaa koskevan sääntelykokonaisuuden rakenteelliseen johdonmukaisuuteen.

Esitän aluksi yleisiä huomioita sekä jäljempänä eräitä yksittäisiä säännösehdotuksia tai niiden perusteluja koskevia huomioita.

NYKYTILA

Rikostorjuntatoiminnan kokonaisuus

Puolustusvoimien rikostorjuntaan liittyviä tehtäviä ja toimivaltuuksia on perusteltua arvioida osana rikostorjunnan kokonaisuutta, jossa yleisviranomaisena toimii poliisi (kaikki rikokset) sekä erityisviranomaisina toimivat Tulli (tullirikokset), Rajavartiolaitos (rajavartiorikokset) ja Puolustusvoimat (sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvät rikokset). Puolustusvoimilla ja Rajavartiolaitoksella on lisäksi niiden oman henkilöstön varsinaisiin ja epävarsinaisiin sotilasrikoksiin sekä virkarikoksiin liittyvä erityisrooli.

Rikostorjuntaviranomaisen rooli muodostuu sille säädetyistä tehtävistä ja toimivaltuuksista.

Varsinaisia rikostorjuntatehtäviä ovat rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Rikostorjuntaan liittyy myös siviili- ja sotilastiedustelu eli kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa koskeva tiedonhankinta, jolla tuetaan muun muassa kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten (sotilastiedustelun osalta sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten) ennalta ehkäisemistä. Siviilitiedustelutehtävä on poliisiin kuuluvalla Suojelupoliisilla ja sotilastiedustelutehtävä Puolustusvoimiin kuuluvilla sotilastiedusteluviranomaisilla eli Pääesikunnan tiedusteluosastolla ja Puolustusvoimien tiedustelulaitoksella. Suojelupoliisilla on myös kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten estämis- ja paljastamistehtävä ja sotilastiedusteluviranomaisilla on myös sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämis- ja paljastamistehtävä. Muilla poliisiyksiköillä on kaikkien rikosten, Tullilla on tullirikosten ja Rajavartiolaitoksella on rajavartiorikosten estämis-, paljastamis- ja selvittämistehtävä. Poliisimiehen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tekemää rikosta selvitetessä tutkinnanjohtajana toimii syyttäjä. Puolustusvoimilla on oman henkilöstönsä varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten sekä virkarikosten selvittämistehtävä, mutta ei näiden rikosten estämis- ja paljastamistehtävää. Rajavartiolaitoksella on oman henkilöstönsä varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten sekä virkarikosten estämis-, paljastamis- ja selvittämistehtävä.

Rikostorjuntatoimivaltuudet ovat tiedonhankintatoimivaltuuksia, tiedollisia toimivaltuuksia (tietojen käsittely) ja vaikuttamistoimivaltuuksia. Rikostorjunnan tiedonhankintatoimivaltuuksissa on salaisten menetelmien osalta kyse rikostiedustelun salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi sekä rikostiedustelun salaisten pakkokeinojen käytöstä rikosten selvittämiseksi. Rikostorjuntaan liittyy myös siviili- ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmien käyttö. Rikostiedustelun salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö rikosten paljastamiseksi on mahdollista ainoastaan maanpetos- ja terrorismirikoksiin liittyen. Tällöin rikostiedustelun salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäjinä voivat näin ollen olla vain Suojelupoliisi, muut poliisiyksiköt ja sotilastiedusteluviranomaiset. Rikosten paljastamisesta on kyse myös esitutkintalaissa tarkoitetuissa esitutkintaviranomaisten tehtäviin ja toimivaltaan kuuluvissa alustavissa esitutkintatoimenpiteissä.

Oma kysymyksensä on rikostorjuntaviranomaisten välinen yhteistyö. Viranomaisten toiminnan yhteensovittamisen merkitys korostuu erityisesti silloin, kun rikostorjuntaviranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet ovat osittain rinnakkaisia.

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun roolit rikostorjuntatoiminnan valvonnassa

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n (Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan valvonta ja valvontatoimielimet) 2 ja 3 momentin mukaan siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta ja siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaariseen valvontaan

liittyvistä toimivaltuuksista säädetään lain 2 luvussa ja siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaan liittyvistä toimivaltuuksista lain 3 luvussa.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta harjoittaa myös Suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarista valvontaa. Lain 2 §:n 3 momentin mukaan tiedusteluvalvontavaltuutettu valvoo myös Suojelupoliisin muuta toimintaa ja tähän valvontaan sovelletaan lain 3 luvun (Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonta) säännöksiä soveltuvin osin.

HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESSA EHDOTETUT MUUTOKSET

Rikostorjuntatoiminnan kokonaisuus

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan Puolustusvoimille (Pääesikunnalle) uutta varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten ja Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten estämis- ja paljastamistehtävää sekä siihen liittyviä uusia tiedonhankintatoimivaltuuksia rikosten estämiseksi. Pääesikunnalla ei olisi tiedonhankintatoimivaltuuksia tällaisten rikosten paljastamiseksi, mutta se voisi käyttää tiedollisia toimivaltuuksiaan myös kyseiseen tarkoitukseen. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan lisäksi Puolustusvoimille (sotilastiedusteluviranomaisille) uusia sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämis- ja paljastamistoimivaltuuksia.

En ota sinällään kantaa ehdotetun uuden tehtävän tarkoituksenmukaisuuteen rikostorjuntaviranomaisten välisen tehtävien- ja toimivallanjaon kannalta tai ehdotettujen uusien toimivaltuuksien tarpeellisuuteen. Totean kuitenkin yleisellä tasolla, että viranomaisten välisen tehtävien- ja toimivallanjaon tarkoituksenmukaisuuteen vaikuttavat viranomaisten kyvykkyys ja niiden virkamiesten osaaminen. Kyse on muun muassa viranomaisen käytettävissä olevasta välineistöstä ja viranomaisen virkamiesten käsittelemien asioiden määrästä, joka vaikuttaa virkamiesten kokemuksen karttumiseen. Viranomaisen uusien tehtävien ja toimivaltuuksien osalta asianmukainen koulutus ja ohjeistus sekä valvonta ovat tärkeitä sekä viranomaistoiminnan kohdehenkilöiden että toimintaa harjoittavien virkamiesten oikeusturvan kannalta. Viranomaiselta mahdollisesti puuttuvia toimivaltuuksia voidaan kompensoida viranomaisyhteistyöllä, mutta tällöinkin on huomioitava se, että toimivaltuuksia käytettäessä sisällölliset ja menettelylliset kysymykset kytkeytyvät toisiinsa. Toimivaltuuden käytön perusteiden arvioiminen edellyttää toimivaltuuden käytön kohteena olevan toiminnan tuntemusta. Tehtävää hoitavalla viranomaisella on myös oltava kokonaisvastuu tehtävän hoitamiseen liittyvästä toimivaltuuksien käytöstä.

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluista käy ilmi, että toisaalta ehdotettu varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten ja Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten

estämisen- ja paljastamistehtävä sekä toisaalta sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen- ja paljastamistehtävä olisi tarkoitus eriyttää organisatorisesti toisistaan, vaikka tämä ei ilmenekään lakitasoisesta sääntelystä kovin selkeästi. Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen- ja paljastamistehtävää hoitaisivat ”Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyt, tehtävään erityisesti perehtyneet virkamiehet”, käytännössä Pääesikunnan tiedusteluosaston sotilasvastatiedustelun organisaatioon kuuluvat rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen tehtävään määrätyt virkamiehet. Varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten sekä Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten estämisen- ja paljastamistehtävää hoitaisivat ”Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyt virkamiehet”, käytännössä Pääesikunnan oikeudellisen osaston rikostorjunnan tehtävään määrätyt virkamiehet. Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muutettavaksi ehdotetun 2 §:n (Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunnan valvonta) otsikossa mainittaisiin kuitenkin nimenomaisesti sotilastiedusteluviranomaiset.

Oma Puolustusvoimien rikostorjunnan organisointiin liittyvä kysymyksensä on, että myös Puolustusvoimien palveluksessa oleva henkilö voi syyllistyä sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvään rikokseen, vaikka se lieneekin käytännössä harvinaista. Alun perin varsinaiseksi tai epävarsinaiseksi sotilasrikokseksi taikka Puolustusvoimien palveluksessa olevan henkilön virkarikokseksi oletettu teko voi osoittautua tiedonhankinnan edetessä Puolustusvoimien palveluksessa olevan henkilön sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyväksi rikokseksi taikka päinvastoin.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa ”Suhde muihin esityksiin/Esityksen riippuvuus muista esityksistä” mainitaan vireillä oleva pakkokeinolain tarkistaminen. Vastikään oli lisäksi lausuntokierroksella vastaava poliisilain tarkistaminen. Osa pakkokeinolakiin (ja poliisilakiin) ehdotetuista tarkistuksista on huomioitu hallituksen esitysluonnoksessa. Hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmistelussa on syytä seurata pakkokeinolain ja poliisilain tarkistusehdotusten etenemistä ja huomioida ne tarvittaessa muiltakin osin. Todettakoon, että mahdolliset pakkokeinolain ja poliisilain tarkistukset tulisi huomioida myös sotilastiedustelusta annetussa laissa.

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun roolit rikostorjuntatoiminnan valvonnassa

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että sotilastiedusteluviranomaisten sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisen- ja paljastamistoiminta otettaisiin eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan harjoittaman

parlamentaarisen valvonnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittaman laillisuusvalvonnan piiriin. Tämä tapahtuisi tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n (Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan valvonta ja valvontatoimielimet) 2 ja 3 momenttiin tehtävillä lisäyksillä. Kuten hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 §:n 2 momenttiin ehdotettu muutos edellyttäisi myös eduskunnan työjärjestyksen muuttamista. Tältä osin olisi käytännössä kyse eduskunnan työjärjestyksen 31 b §:n (Tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtävät ja vireillepano-oikeus) 1 momentin täydentämisestä.

Kuten hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, nykytilassa Suojelupoliisin muun toiminnan kuin siviilitiedustelun valvonnassa tiedusteluvalvontavaltuutetun keskeiseksi tehtäväksi on käytännössä muodostunut varsinkin salaisten tiedonhankintakeinojen käytön sekä erityisesti siviilitiedustelun ja rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen rajapinnan valvonta. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan olisi näin ollen perusteltua ulottaa tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävä kattamaan myös sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunta vastaavasti kuin Suojelupoliisin osalta. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tämä tarkoittaisi käytännössä rikostorjunnassa käytettävien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen sekä niillä hankittujen tietojen käytön valvontaa.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että sotilastiedusteluviranomainen tekee myös Puolustusvoimien omia turvallisuusselvityksiä ja antaa esimerkiksi lausuntoja muille viranomaisille. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävää ei ole tarkoituksenmukaista laajentaa näihin tehtäviin. Todettakoon, että turvallisuusselvityslaisissa oli aikaisemmin nimenomainen tietosuojavaltuutetun valvontaoikeutta koskenut säännös (56 §). Säännöksen sittemmin tapahtunutta kumoamista perusteltiin sillä, että säännös oli päällekkäinen rikosasioiden tietosuojalain tietosuojavaltuutetun tiedonsaantioikeutta koskevan 47 §:n yleissäännöksen kanssa (HE 2/2020 vp). Rikosasioiden tietosuojalaissa on myös tietosuojavaltuutetun oikeutta tehdä tarkastuksia koskeva yleissäännös (48 §).

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettu eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävien laajentaminen olisi sinällään perusteltua, eikä se aiheuttaisi tiedusteluvalvontavaltuutetulle merkittävää lisäresurssien tarvetta. Oma kysymyksensä kuitenkin on, olisiko Suojelupoliisiin kohdistettavan valvonnan alan (Suojelupoliisin siviilitiedustelutoiminta ja muu toiminta) ja sotilastiedusteluviranomaisiin kohdistettavan valvonnan alan (sotilastiedusteluviranomaisten sotilastiedustelutoiminta sekä sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämis- ja paljastamistoiminta) määrittämistapojen erilaisuudelle perusteita. Suojelupoliisin muuta toimintaa valvonnan kohteena käsitellään jäljempänä.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että tiedusteluvalvontavaltuutettu ei valvoisi jatkossakaan muiden sotilasviranomaisten kuin sotilastiedusteluviranomaisten, muiden poliisiyksiköiden kuin Suojelupoliisin eikä Tullin ja Rajavartiolaitoksen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä. Sama koskisi edellä mainittujen viranomaisten salaisten pakkokeinojen käytön valvontaa. Tätä voi pitää perusteltuna. Tiedusteluvalvontavaltuutetun

valvontatehtävän näihinkin toimintoihin laajentaminen vaatisi merkittäviä lisäresursseja, eikä valvonnan alan huomattava laajentaminen olisi riittävästi resursoitunakaan perusteltua tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittaman valvonnan tarkoituksenmukaisen kohdentamisen kannalta. Valvonnan alan laajentaminen voisi häiritä tiedusteluvalvontavaltuutetun keskittymistä ydintehtäväänsä eli siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan valvontaan.

PITEMMÄLLE MENEVIÄ KEHITTÄMISAJATUKSIA

Rikostorjuntatoiminnan kokonaisuus

Sekä nykyisen että ehdotetun Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevan sääntelyn havainnollisuutta heikentää se, että jo sääntelyn peruskäsitettä sotilasrikokset voidaan käyttää ainakin kolmessa eri merkityksessä. Sotilasrikoksilla voidaan ensinnäkin tarkoittaa pelkästään rikoslain 45 luvussa (Sotilasrikokset) rangaistaviksi säädettyjä tekoja (varsinaiset sotilasrikokset). Toiseksi sotilasrikoksilla voidaan tarkoittaa varsinaisten sotilasrikosten lisäksi sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa määriteltyjä muita kurinpitomenettelyssä tai sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävissä olevia rikoksia (epävarsinaiset sotilasrikokset). Ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 3 §:n (Määritelmät) 6 kohdan määritelmäsäännöksessä säädetyn perusteella sotilasrikoksilla tarkoitettaisiin laissa varsinaisia ja epävarsinaisia sotilasrikoksia. Kolmanneksi ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 88, 89, 92, 94 ja 175 §:ssä sekä henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain muutettavaksi ehdotetussa 4 §:ssä ja lakiin lisättäviksi ehdotetuissa 16 a, 16 b ja 44 a §:ssä sotilasrikoksilla tarkoitettaisiin varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten lisäksi myös Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikoksia.

Sekä nykyisen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain että ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain havainnollisuutta heikentää myös lakien moniaineksisuus. Sotilaskurinpitomenettelyyn kuuluvassa esitutkinnassa (ehdotetun lain 3 ja 4 luku) selvitettyt varsinaiset ja epävarsinaiset sotilasrikokset voidaan käsitellä sotilaskurinpitomenettelyyn kuuluvassa kurinpitomenettelyssä (ehdotetun lain 5 ja 6 luku) tai sotilasoikeudenkäyntiasioina tuomioistuimessa (sotilasoikeudenkäyntilaki). Kurinpitomenettelyssä tai sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävien varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten esitutkinta voidaan toimittaa joukko-osastossa taikka Pääesikunnassa tai poliisissa. Pääesikunnassa voidaan toimittaa varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten esitutkinnan lisäksi Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten esitutkinta. Nykyisessä laissa ja ehdotetussa laissa säädetään myös varsinaisia ja epävarsinaisia sotilasrikoksia koskevien kurinpitorangaistusten määräämisestä ja täytäntöönpanosta (ehdotetun lain 7-10 luku) ja sotilastiedusteluviranomaisten tehtäviin kuuluvasta sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämisestä ja paljastamisesta sekä ehdotetussa laissa lisäksi Pääesikunnan tehtäviin kuuluvasta varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten ja Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten estämisestä ja paljastamisesta.

Myöskään ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain rakenne ei tue sen havainnollisuutta parhaalla mahdollisella tavalla. Ehdotetun lain 2 lukua (Pääesikunnan rikostorjunnassa noudatettavat yleiset periaatteet), 11 lukua (Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa) ja 12 lukua (Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa) sovellettaisiin Pääesikunnan kaikkien rikostorjuntaan eli rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Ehdotetun lain 13 lukua (Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa) sovellettaisiin sekä varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten ja Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten estämiseen että sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten estämiseen ja paljastamiseen.

Sääntelykokonaisuuden rakenteellisen johdonmukaisuuden näkökulmasta olisi kaikkien rikostorjuntaviranomaisten tehtäviä ja toimivaltuuksia perusteltua säännellä samankaltaisella tavalla, jollei erilaiselle sääntelylle ole esimerkiksi viranomaisten välisestä tehtävien- ja toimivallanjaosta johtuvia erityisiä syitä. Tämän vuoksi poliisia, Tullia, Rajavartiolaitosta ja Puolustusvoimia koskevia voimassa olevia säännöksiä ja niiden vireillä olevia muutosehdotuksia tulee tarkastella rinnakkain. Kyse on toisaalta Pääesikunnan varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten ja Puolustusvoimissa palvelevien henkilöiden virkarikosten estämis- ja paljastamistehtävän sekä siihen liittyvien rikosten estämistoimivaltuuksien sekä toisaalta sotilastiedusteluviranomaisten ja Suojelupoliisin kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten estämis- ja paljastamistehtävien sekä niihin liittyvien rikosten estämis- ja paljastamistoimivaltuuksien vertaamisesta muiden rikostorjuntaviranomaisten vastaaviin tehtäviin ja toimivaltuuksiin.

Ehdotettu sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskeva laki sisältää eräitä sotilastiedustelusta annetusta laista ja poliisilain 5 a luvusta (Siviilitiedustelu) kopioituja sääntelyratkaisuja. Kyse on muun muassa mahdollisuudesta kannella salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta Helsingin käräjäoikeudelle (ehdotetun lain 151 §:n 2 momentti) ja salaista tiedonhankintaa koskevien lupa-asioiden keskittämisestä Helsingin käräjäoikeuteen (ehdotetun lain 167 §) sekä osittain myös tiedonhankintatoiminnan laaja-alaisemmasta suojaamisesta (ehdotetun lain 149 §). Vastaavat sääntelyratkaisut olisivat perusteltuja Suojelupoliisin rikosten estämis- ja paljastamistoiminnan osalta sekä voisivat olla ainakin joiltakin osin perusteltuja myös muiden rikostorjuntaviranomaisten rikosten estämis-, paljastamis- ja selvittämistoiminnan osalta.

Rinnakkain tulisi tarkastella myös Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten estämis- ja paljastamistehtäviä sekä niihin liittyviä rikosten estämis- ja paljastamistoimivaltuuksia sekä Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten siviili- ja sotilastiedustelutehtäviä sekä niihin liittyviä siviili- ja sotilastiedustelutoimivaltuuksia. Yksi sekä sääntelyn rakenteellisen selkeyden että sääntelyn sisällön kannalta harkinnanarvoinen vaihtoehto voisikin olla Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten tiedonhankintatehtävistä ja -toimivaltuuksista tiedustelulaeissa tyhjentävästi säättäminen. Suojelupoliisin osalta olisi kyse

poliisilain 5 a luvusta ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetusta laista sekä sotilastiedusteluviranomaisten osalta sotilastiedustelusta annetusta laista. Tällöin sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevaa lakia sovellettaisiin varsinaisiin ja epävarsinaisiin sotilasrikoksiin sekä Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikoksiin, mutta ei sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyviin rikoksiin, joissa tekijänä ei yleensä ole Puolustusvoimien palveluksessa oleva henkilö.

Jos Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten tiedonhankintatehtävistä ja -toimivaltuuksista säädettäisiin tyhjentävästi tiedustelulaeissa, kansallista turvallisuutta uhkaavia rikoksia olisi mahdollista arvioida osana Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten tiedonhankinnan kohteena olevaa kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa. Kansallisen turvallisuuden suojaaminen olisi tällöin sekä nykyiseen tapaan tiedustelumenetelmien käytön tarkoituksena ja tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä saatujen tietojen ensisijaisena käyttötarkoituksena että myös tällaisia rikoksia koskevan tiedonhankintatoimivaltuuksien käytön tarkoituksena ja tällaisia rikoksia koskevan tiedonhankintatoimivaltuuksien käytön yhteydessä saatujen tietojen ensisijaisena käyttötarkoituksena. Tietojen käyttötarkoituksen osalta olisi kyse sekä tietojen käytöstä Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten omassa toiminnassa että tietojen rikostorjuntaan luovuttamisesta.

Hallituksen esitysluonnoksessa (ja sotilastiedustelusta annettua lakia koskeneessa hallituksen esityksessä HE 203/2017 vp) korostetaan sotilastiedusteluviranomaisten sotilastiedustelutehtävän ja rikostorjuntatehtävän organisatorisen eriyttämisen merkitystä. Jos kansallista turvallisuutta uhkaavat rikokset nähdään osana sotilastiedusteluviranomaisten tiedonhankinnan kohteena olevaa kansallista turvallisuutta uhkaavaa toimintaa, tällaisen tiedusteluviranomaisten sisällä toteutettavan tehtävien eriyttämisen tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus voidaan kyseenalaistaa. Suojelupoliisin sisällä ei ole toteutettu vastaavaa siviilitiedustelutehtävän ja rikostorjuntatehtävän organisatorista eriyttämistä.

Jos Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten tiedonhankintatehtävistä ja -toimivaltuuksista säädettäisiin tyhjentävästi tiedustelulaeissa, Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten tiedollisista toimivaltuuksista säätämisen merkitys korostuisi. Tiedonhankintatoimivaltuuden (tiedustelumenetelmän) käytön yhteydessä saatujen tietojen rikostorjuntaan luovuttamisen osalta olisi perusteltua säätää eritellysti Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten oikeudesta tai velvollisuudesta ilmoittaa tiedonhankintatoimivaltuutta käyttämällä paljastetuista estettävistä tai selvitettävistä kansallista turvallisuutta uhkaavista rikoksista rikostorjuntaan (tietojen ensisijainen käyttötarkoitus), Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten oikeudesta tai velvollisuudesta ilmoittaa tiedonhankintatoimivaltuuden käytön yhteydessä paljastuneista estettävistä tai selvitettävistä muista rikoksista rikostorjuntaan (tietojen käyttötarkoitussidonnaisuudesta poikkeaminen) sekä Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten muusta tiedonhankintatoimivaltuuden käytön yhteydessä saatujen kansallista turvallisuutta uhkaavia tai muita rikoksia koskevien tietojen oma-aloitteisesta tai pyynnöstä tapahtuvasta rikostorjuntaan luovuttamisesta (kyse olisi tällöin rikoksesta, joka on jo ennestään tiedot vastaanottavan rikostorjuntaviranomaisen tiedossa). Arvioitava olisi myös sitä, tulisiko tietojen rikostorjuntaan

luovuttamista koskevan sääntelyn yhteydessä erottaa toisistaan esitutinnan suuntaamisessa hyödynnettävien tietojen ja näyttönä käytettävien tietojen luovuttaminen. Varsinkin näyttönä käytettävien tietojen luovuttamiseen liittyy vaatimus oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta.

Edellä käsitellyssä sääntelyvaihtoehdossa Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvä tiedonhankinta ja sen valvonta muodostaisivat yhden, varsinaisesta rikostorjunnasta ja sen valvonnasta erillisen kokonaisuutensa. Sääntelyvaihtoehdossa myös vähenisi tarve tehdä tiedustelutoiminnan valvonnasta annettuun lakiin jäljempänä käsiteltäviä täsmennyksiä ja täydennyksiä.

Edellä käsitellyn sääntelyvaihtoehdon tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon myös sen mahdolliset vaikutukset viranomaisten kansainväliseen tiedonhankinta- ja tiedonvaihtoyhteistyöhön. Kyse olisi erityisesti Suojelupoliisin mahdollisuuksista osallistua lainvalvontaviranomaisten väliseen poliisiyhteistyöhön, joka voi koskea esimerkiksi kansainvälisen terrorismin torjuntaa.

Ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 12 luku (Pääesikunnan yleiset toimivaltuudet rikostorjunnassa) sisältäisi Pääesikunnan rikostorjunnassa sovellettavat henkilöllisyyden selvittämistä, paikan ja alueen eristämistä, turvallisuustarkastusta, voimakeinojen käyttöä, teknistä valvontaa sekä oikeutta saada tietoja muulta viranomaiselta ja yksityiseltä yhteisöltä koskevat säännökset. Säännökset vastaisivat osittain poliisilain 2 luvun (Yleiset toimivaltuudet) ja 4 luvun (Tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet) säännöksiä.

Pääesikunnan yleisten toimivaltuuksien määrittäminen viittaussäännösten sijasta nimenomaisesti säätämällä on sääntelyn selkeyden näkökulmasta perusteltua. Nykyisen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:n (Toimivaltuudet rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa) 1 momentin mukaan toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Viittaussäännöksen ulottuminen poliisilain 2 ja 4 luvussa säädettyihin eri toimivaltuuksiin on osin tulkinnanvaraista. Nykyisen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 37 §:n (Pääesikunnan virkamiesten toimivaltuudet esitutkinnassa) mukaan esitutinnan toimivaltuuksista on puolestaan voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja muualla laissa. Esimerkiksi Pääesikunnan toimittamassa esitutkinnassa sovellettavissa oleva säännös henkilöllisyyden selvittämisestä vaikuttaisi nykyisellään puuttuvan.

Ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 99 § (Paikan ja alueen eristäminen) vaikuttaisi olevan esitutinnan osalta osittain päällekkäinen pakkokeinolain 9 luvun 1 §:n (Tutkimuspaikan ja -kohteen eristäminen) kanssa. Ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 109 §:n (Tekninen valvonta) mukainen tekninen valvonta vaikuttaisi olevan Puolustusvoimien erityisten valvontakohteiden vartioimisen osalta rikostorjunnan sijasta

pikemminkin puolustusvoimista annetussa laissa säädettyyn turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen Puolustusvoimien käytössä olevalla alueella rinnastuvaa.

Yleisten toimivaltuuksien ehdotettu sääntelytapa hajauttaisi osittain poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevasta sääntelystä poiketen rikostorjunnassa käytettävissä olevien yleisten toimivaltuuksien sääntelyn (ehdotettu sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskeva laki) ja muussa toiminnassa käytettävissä olevien yleisten toimivaltuuksien sääntelyn (laki puolustusvoimista) eri lakeihin. Sääntelytapojen eroavaisuudelle voidaan esittää viranomaisten tehtävien erilaisuuteen liittyviä perusteita. Poliisin rikostorjunnalla on kiinteä yhteys poliisin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistehtävään (poliisilaki), Tullin rikostorjunnalla Tullin tullivalvontatehtävään (tullilaki) ja Rajavartiolaitoksen rikostorjunnalla Rajavartiolaitoksen rajavalvontatehtävään (rajavartiolaki). Pääesikunnan rikostorjunnan yhteys Puolustusvoimien muuhun toimintaan (laki puolustusvoimista) etäisempi. Puolustusvoimista annetussa laissa on säännökset henkilöllisyyden selvittämisestä, turvallisuustarkastuksesta ja voimakeinojen käytöstä sekä yleissäännös Puolustusvoimien oikeudesta saada tietoja muulta viranomaiselta. Nämä toimivaltuudet liittyvät lähinnä Puolustusvoimien käytössään olevien alueiden turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämistehtävään.

Samoin kuin ehdotetussa sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 13 luvussa (Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa) Pääesikunnan osalta myös poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä rikosten estämiseksi ja mahdollisesti myös paljastamiseksi säädetään erikseen. Sääntely on poliisin osalta poliisilain 5 luvussa (Salaiset tiedonhankintakeinot), Tullin osalta rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa (Salainen tiedonhankinta) ja Rajavartiolaitoksen osalta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetun lain 3 luvussa (Salainen tiedonhankinta). Myös yksittäisten salaisten tiedonhankintakeinojen sisältö on määritetty kunkin rikostorjuntaviranomaisen osalta erikseen. Jos yksittäisten toimivaltuuksien sisältö määritetään kunkin rikostorjuntaviranomaisen osalta erikseen, haasteeksi muodostuu sääntelyn yhdenmukaisuudesta huolehtiminen tilanteessa, jossa jotakin rikostorjuntaviranomaista koskevaan sääntelyyn tehdään muutoksia. Todettakoon, että poliisilain 5 a luvun (Siviilitiedustelu) tiedustelumenetelmien käyttöä koskeva sääntely tukeutuu sen sijaan yksittäisten toimivaltuuksien sisällön määrittämisen osalta poliisilain 5 luvun salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan sääntelyyn. Rikosten selvittämistä sekä siinä käytettävissä olevia salaisia ja muita pakkokeinoja koskevat perussäännökset ovat kaikkien rikostorjuntaviranomaisten osalta esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa.

Oma kysymyksensä ovat ensisijaisesti tiedonhankintatarkoituksessa toimivien Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten vaikuttamistoimivaltuudet. Tiedonhankinnan ja vaikuttamisen erottaminen voi olla myös osin tulkinnanvaraista esimerkiksi keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuvien tietolähdetoiminnan sekä peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan yhteydessä tai digitaalisessa toimintaympäristössä toimittaessa.

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun roolit rikostorjuntatoiminnan valvonnassa

Jos tiedustelutoiminnan valvonnasta annettuun lakiin tehtäisiin ehdotetut eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävien laajentamista tarkoittavat muutokset, olisi samassa yhteydessä syytä harkita laissa käytettyjen ilmaisujen Suojelupoliisin ”muu toiminta” ja lain 3 luvussa (Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonta) säädettyjen tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatoimivaltuuksien ”soveltuvin osin soveltaminen” täsmentämistä. Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 2 lukuun (Tiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta) ei sen sijaan liittyisi muutostarpeita.

Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvonnan alan määrittelyssä on perusteltua pitää lähtökohtana niiden ydintehtäväänsä eli siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan valvontaan keskittymisen mahdollistamista. Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muutettavaksi ehdotetun 2 §:n (Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunnan valvonta) 2 ja 3 momentissa sotilastiedusteluviranomaisten osalta käytettyä ilmaisua ”sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettu toiminta” vastaisi Suojelupoliisin osalta ilmaisu ”poliisilain 5 luvussa tarkoitettu toiminta”. Tietosuojavaltuutetun rooliin yleisessä henkilötietojen käsittelyn valvonnassa ja erityisessä henkilötietojen käsittelyyn perustuvan turvallisuusselvitysten laatimisen valvonnassa on viitattu edellä. Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten muille viranomaisille antamiin lausuntoihin liittyen esimerkiksi ulkomaalais- ja kansalaisuusasioissa asiaa muutoksenhaun johdosta käsittelevä riippumaton hallintotuomioistuin arvioi itsenäisesti asiassa mahdollisesti annettujen lausuntojen merkityksen. Suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten yleis-, henkilöstö- ja taloushallinnollisten asioiden yhteys itse tiedonhankintatoimintaan on puolestaan etäinen, vaikka tällaisilla asioilla voikin olla Suojelupoliisissa ja sotilastiedusteluviranomaisissa tiedonhankintatoiminnan suojaamiseen liittyviä erityispiirteitä. Eduskunnan oikeusasiamies on todennut eri yhteyksissä, että sellaisissa Suojelupoliisia koskevissa asioissa, joilla ei ole mitään liityntää tiedusteluun, voi olla tarkoituksenmukaista, että asian tutkii joku muu toimivaltainen valvontaviranomainen kuin tiedusteluvalvontavaltuutettu. Vaikka asiasta ei ole säädetty laissa, eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tällaisen asian (esimerkiksi kantelun) siirtäminen toiselle valvontaviranomaiselle (esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehelle) on mahdollista, kun siirtämisestä sovitaan.

Sääntelyä tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatoimivaltuuksien ”soveltuvin osin soveltamisesta” olisi perusteltua vähintäänkin täsmentää ja mahdollisesti myös täydentää. Täsmäntäminen ja täydentäminen voisi tapahtua niin, että niihin tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 3 luvun säännöksiin, joissa mainitaan nimenomaisesti tiedustelumenetelmän käyttö, lisättäisiin tarvittaessa nimenomainen salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva maininta. Tällaisia säännöksiä ovat lain 7 §:n (Tehtävät), 12 § (Tutkimispyyntö), 14 §:n (Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella) 1 momentti sekä 15 §:n (Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen) 1 ja 2 momentti. Harkita tulisi myös tiedusteluvalvontavaltuutetun antamaa tiedustelumenetelmän (tai mahdollisesti myös salaisen tiedonhankintakeinon) käytön keskeyttämis- tai lopettamismääräystä (lain 15 §:n 1 momentti) koskevasta muutoksenhausta säätämistä.

Käytännössä Suojelupoliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö kuuluu jo nykyisin tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävän ja tutkimispyyntöjen käsittelyn piiriin. Valvonnassa tarvittavien tietojen saannin varmistamiseksi olisi poliisilain 5 lukuun (Salaiset tiedonhankintakeinot) perusteltua lisätä poliisilain 5 a luvun 61 §:ää (Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset) vastaava säännös ja ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 13 lukuun (Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa) sotilastiedustelusta annetun lain 108 §:ää (Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset) vastaava säännös. Tiedusteluvalvontavaltuutetulla on Suojelupoliisin tiedustelumenetelmien ja salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevan asianhallintajärjestelmän osalta jo nykyisin suorakäyttöyhteys sekä järjestelmän tiedustelumenetelmien käyttöä koskeviin tietoihin että sen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskeviin tietoihin. Poliisilain 5 luvun 48 §:ään (Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto) ja ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 151 §:ään (Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto) olisi perusteltua lisätä poliisilain 5 a luvun 38 §:n (Ilmaisukielto siviilitiedustelussa) 5 momenttia ja sotilastiedustelusta annetun lain 95 §:n (Ilmaisukielto) 5 momenttia vastaavat maininnat siitä, että ilmaisukiellon saanut saa ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Mahdollinen tiedusteluvalvontavaltuutetun läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa myös salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia lupa-asioita käsiteltäessä sekä siihen liittyvä tiedusteluvalvontavaltuutetun oikeus kannella tuomioistuimen päätöksestä olisi huomioitava myös poliisilain 5 luvun 45 §:ssä (Menettely tuomioistuimessa) sekä ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 167-172 §:ssä (Menettely tuomioistuimessa). Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävien ehdotettu laajentaminen on huomioitu ehdotetun sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lain 183 §:n (Puolustusvoimien rikostorjunnan ulkoinen laillisuusvalvonta) 1 momentissa. Kuten edellä on todettu, säännösehdotuksen mukainen kertomus sisältäisi tosin eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun laajennettujenkin valvontatehtävien kannalta tarpeetonta tietoa. Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävien ehdotettu laajentaminen tulisi huomioida myös poliisilain 5 luvun 63 §:n (Salaisen tiedonhankinnan valvonta) 2 momentissa. Käytännössä tiedusteluvalvontavaltuutettu saa jo nykyisin tiedoksi Suojelupoliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevan sisäministeriön kertomuksen.

2. Pääesikunnan tehtävät rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 11 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetun lain 89 § (Pääesikunnan tutkittavaksi kuuluvat sotilasrikokset) koskee otsikostaan huolimatta myös rikosten estämistä ja paljastamista.

Ehdotetun lain 95 §:ssä (Suomen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoituksesta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista suorittavat Pääesikunnan virkamiehet)

mainitaan Pääesikunta tarpeettomasti kahteen kertaan ("Pääesikunnan rikostorjuntatehtävään määrätyt, tehtävään erityisesti perehtyneet Pääesikunnan virkamiehet").

3. Pääesikunnan toimivaltuudet rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 12 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetun lain 100 §:n (Turvallisuustarkastus) perusteluissa mainitaan esimerkkinä, että virkamiehellä olisi oikeus varmistaa, käyttääkö kohdehenkilö mahdollisesti keskustelun nauhoittamiseen tai kuvaamiseen tarkoitettua laitetta. Nähdäkseni tällaisessa tilanteessa olisi esikysymyksenä ratkaistava se, mikä olisi nauhoittamisen tai kuvaamisen estämisen oikeudellinen peruste (vrt. esimerkiksi apulaisoikeuskanslerin ratkaisu OKV/211/1/2017, joka koski turvapaikanhakijan oikeutta tallentaa turvapaikkapuhuttelunsa).

Ehdotetun lain 109 §:n (Tekninen valvonta) 2 momentin mukaan Pääesikunnan rikostorjuntatehtävää suorittava viranomaisella saisi suorittaa teknistä valvontaa rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä Puolustusvoimien erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi. Pykälän 2 ja 3 momentin keskinäinen suhde on epäselvä. Pykälän 2 momentin mukaan teknistä valvontaa saataisiin suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä. Pykälän 3 momentin mukaan teknistä valvontaa saataisiin toteuttaa muualla kuin Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevilla alueilla toteutettavien julkisten massa- ja yleisötapahtumien yhteydessä. Säännösehdotuksen perusteluissa käsitellään julkisten massa- ja yleisötapahtumien lisäksi Puolustusvoimien harjoitustoimintaa esimerkiksi julkiseen liikenteeseen käytettävillä laiturialueilla. Säännösehdotuksessa käytettyä julkisten massa- ja yleisötapahtumien käsitettä ei käytetä muussa lainsäädännössä ja sen suhde kokoontumislaissa käytettyihin yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien käsitteisiin jää epäselväksi. Puolustusvoimien pysyvässä tai tilapäisessä käytössä olevien alueiden osalta ajatuksena ilmeisesti on, että tällaisten alueiden valvomisen teknistä laitetta käyttämällä ei vaadi erillisen toimivaltuuden olemassaoloa.

4. Salaiset tiedonhankintakeinot Pääesikunnan rikostorjunnassa (1. lakiehdotuksen 13 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetun lain 112 §:ssä (Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen) mainitaan tekninen laitetarkkailu virheellisesti kahdessa yhteydessä. Jälkimmäinen maininta on virheellinen.

Ehdotetun lain 114 §:ään (Salaisen tiedonhankinnan jatkaminen rikoksen selvittämiseksi) liittyen on huomattava, että kun sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavaan toimintaan liittyvien rikosten selvittäminen ei kuulu Puolustusvoimien tehtäviin ja toimivaltaan, sotilastiedusteluviranomaisilla ei ole myöskään toimivaltaa jatkaa salaista tiedonhankintaa tällaisten rikosten selvittämiseksi.

Ehdotetun lain 117 §:n (Telekuuntelu ja sen edellytykset) perusteluissa (ja sotilastiedustelusta annettua lakia koskeneessa hallituksen esityksessä HE 203/2017 vp) mainitaan esimerkiksi säännöksessä tarkoitettua ”muusta viestiyhteydestä” satelliittiyhteydet ja rikostorjuntaviranomaisen valetukiaseman käyttäminen. Satelliittiyhteyksien ja valetukiaseman käyttämisen jäämisestä yleisen viestintäverkon käsitteen ulkopuolelle on nähdäkseni mahdollista esittää tässä yhteydessä myös toisenlaiset tulkinnat.

Sen jälkeen kun teknisen lait tarkkailun soveltamisala laajennettiin kattamaan myös muun kuin välitettävänä olevan viestin sisältö ja tunnistamistiedot, on teknisen kuuntelun ja teknisen lait tarkkailun välinen rajanveto niin kutsutun näppäimistökuuntelun tilanteissa muuttunut tulkinnanvaraiseksi. Ehdotetun lain 129 §:n (Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset) ja 135 §:n (Tekninen lait tarkkailu ja sen edellytykset) perusteluissa (ja sotilastiedustelusta annettua lakia koskeneessa hallituksen esityksessä HE 203/2017 vp) esitetään tähän liittyen jossain määrin keskenään ristiriitaisilta vaikuttavia luonnehdintoja. Perustelujen mukaan teknisellä lait tarkkailulla voitaisiin seurata henkilön ja teknisen laitteen välistä vuorovaikutusta ja eräs teknisen lait tarkkailun muoto olisi näppäimistökuuntelu, jonka tavoitteena on selvittää esimerkiksi verkkopalvelimen salasanan sisältö. Toisaalta perusteluissa viitataan siihen, että esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäättteen näppäimistön käytön tekninen tarkkailu eli näppäimistökuuntelu kuuluisi teknisen kuuntelun määritelmän piiriin. Myöskin edellä mainittujen pakkokeinolain ja poliisilain vireillä olevien tarkistusten yhteydessä teknisen kuuntelun ja teknisen lait tarkkailun väliseen rajanvetoon näppäimistökuuntelun tilanteissa vaikuttaa liittyvän tulkinnanvaraisuutta. Tarkistusehdotusten yhteydessä on viestin kirjoittamisen reaaliaikaista seuraamista luonnehdittu tekniseksi kuunteluksi.

Ehdotetun lain 151 §:n (Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto) perusteluista voi saada sellaisen käsityksen, että ehdotettu sääntely vastaisi täysin (poliisilain) nykyistä sääntelyä. Säännösehdotukseen sisällytetty mahdollisuus kannella salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta Helsingin käräjäoikeudelle olisi kuitenkin uutta.

Ehdotetun lain 163 §:n (Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa) perusteluissa viitataan rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamisen osalta rikosasioiden tietosuojalakiin. Tarkastusoikeuden rajoittamisesta on säädetty lisäksi henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 25 §:ssä.

Ehdotetun lain 167 §:n (Salaisesta tiedonhankinnasta päättävä tuomioistuin) perusteluista voi saada sellaisen käsityksen, että ehdotettu sääntely vastaisi täysin (poliisilain) nykyistä sääntelyä. Salaista tiedonhankintaa koskevien lupa-asioiden lakisääteinen keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen olisi kuitenkin uutta.

Ehdotetun lain 170 §:n (Salaista tiedonhankintaa koskevan vaatimuksen käsittely tuomioistuimessa) perustelujen mukaan ehdotetun säännöksen salassapitoon ja tietoturvallisuuteen liittyvä 3 momentti tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että tuomioistuimelle ei tarvitsisi toimittaa tietoa siitä, kuka on tiedonhankinnan kohteena tai millä paikkakunnalla tiedonhankintaa harjoitetaan. Vastaavan kaltaiset maininnat sisältyivät poliisilakia ja pakkokeinolakia koskeneisiin hallituksen esityksiin (HE 224/2010 vp ja HE 222/2010 vp), mutta vain peitetoimintaa koskevana (ks. poliisilaki 5 luku 45 § 6 momentti ja pakkokeinolaki 10 luku 43 § 6 momentti). Tuomioistuimelle on esitettävä kaikki tiedonhankintatoimivaltuuden käytön edellytysten täyttymisen arvioinnin kannalta merkitykselliset tiedonhankinnan kohdetta sekä tiedonhankinnan toteuttamistapaa ja -paikkaa koskevat tiedot. Vaatimusten ja päätösten sisällöstä on säädetty tiedonhankintatoimivaltuuskohtaisesti. Mahdollisuus käyttää asiakirjoissa tietojen salassapitoa ja tietoturvallisuutta tukevia tunnistetietoja on tietojen esittämisestä erillinen kysymyksensä.

5. Asevelvollisuuslain mukaisessa palveluksessa olevan reserviläisen tehtävät ja toimivaltuudet (1. lakiehdotuksen 14 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

6. Valvonta (1. lakiehdotuksen 15 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetun lain 183 §:n (Puolustusvoimien rikostorjunnan ulkoinen laillisuusvalvonta) 1 momentin mukaan puolustusministeriö antaisi eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomuksen Pääesikunnan rikostorjunnassa käytettyjen salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen sekä Pääesikunnan rikostorjunnan suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Säännösehdotuksen mukainen kertomus sisältäisi eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvalvontavaltuutetun laajennettujenkin valvontatehtävien kannalta tarpeetonta tietoa eli tietoja varsinaisten ja epävarsinaisten sotilasrikosten sekä Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden virkarikosten estämisessä ja selvittämisessä käytetyistä salaisista tiedonhankintakeinoista ja salaisista pakkokeinoista.

7. Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa (1. lakiehdotuksen 16 luku)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

8. Muut huomiot 1. lakiehdotukseen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

9. Lakiehdotukset 2 - 9

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muutettavaksi ehdotetun 31 §:n (Sotilasrikossäännösten soveltaminen) 3 momentissa tulisi käyttää ilmaisun ”1-87, 174, 176-178 ja 180 §:n nojalla säädetään” sijasta ilmaisua ”1-87, 174, 176-178 ja 180 §:ssä säädetään”.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muutettavaksi ehdotetun 2 §:n (Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunnan valvonta) otsikossa käytetty, sinällään oikea ilmaisu ”sotilastiedusteluviranomaisen rikostorjunta” voisi synnyttää virheellisen mielikuvan sotilastiedusteluviranomaisten tehtävistä ja toimivallasta sekä eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan ja tiedusteluvaltuutetun valvonnan alasta, kun rikosten selvittäminen ei kuulu sotilastiedusteluviranomaisten tehtäviin ja toimivaltaan.

10. Muut mahdolliset huomiot

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Hakonen Kimmo
tiedusteluvalvontavaltuutettu